

רחל גלעין, מלחינה שיצירתה "ממעמקי אור וחושך" לכלי נגינה ותזמורת מיתרים בוצעה לאחרונה בניו-יורק בפתחת הפסטיבל הישראלי שכונה "הדור הבא", היא מלחינה ישראלית על פי בחירתה שלה. מקום לידתה הוא שוודיה ולישראל הגיעה ב-1975, שנה שכבר סיימה את לימודי התואר הראשון שלה במוסיקולוגיה באוניברסיטת שטוקהולם. רחל, שבילדותה למדה פסנתר אצל פרופ' גוטפריד בון, מי שהיה תלמידו של ארתור שנאבל, נמשכה לקומפוזיציה כבר אז, אך לא מצאה בעצמה בימים ההם את הענין הדרוש "להתחרות" עם מוצארט ודומיו. העדר קיומן של מלחינות שוודיות באותם ימים, שימש כמעצור נוסף בדרך החדירה לעולם הקומפוזיציה. תופעה טיפוסית בשוודיה של אותו זמן לא רחוק - לימודי קומפוזיציה מודרנית תוך הזנחה של דיסציפלינות ההלחנה הישנות - איפשרה אמנם לרבים להימנע מאותה תחרות "לא הוגנת" עם מוצארט ועמיתיו, ואף הביאה לפריחה מרשימה בכמות ובאיכות, אך רחל, אולי בהשפעת לימודי המוסיקולוגיה, החליטה שעליה לנעוץ אח שורשיה בעבר הקלאסי ומשם לנסות ולהפריח את צליליה שלה. וכיוון שכך, היה עליה לנדוד לארץ אחרת. בחירה טבעית וקלה, בה בחרו אחרים, היתה גרמניה, שבבתי הספר הגבוהים שלה למוסיקה לא הוזנחה הקלאסיקה ושתרבותה תמיד היתה לשוודים מקור משיכה והשפעה. אך רחל גלעין, אז רחל גולובוביץ', בתם של ילידי פולין, דוברי עברית וניצולי שואה - צופיה (שם שהאם נתנה לעצמה במחנה ריכוז) מומחית לשפות סלאביות ומחלוצות הספרנות הממוחשבת בשוודיה, ונרשון, לוחם בצבא צרפת החופשית, שנישבה על ידי הנאצים, ברח, ונעשה מאוחר יותר מהנדס וממציאן של מכונות לייצור המוני של חלקים מדוייקים (כגון מיסבי כדורים) שהפנטים שלו נוצלו באירופה, יפן, וארה"ב - בחרה בישראל.

כאן, למדה רחל באקדמיה למוסיקה ע"ש רובין באוניברסיטת ת"א, וקיבלה תואר ראשון ב-1984 ותואר שני ב-1988. מורה הראשי לקומפוזיציה היה ליאון שידלובסקי, שהוא ועמיתו אבל ארליך אחראיים להקמתו של חלק ניכר מדור המלחינים השלישי בישראל. אצל שידלובסקי, למדה רחל, כדבריה, לגשר בין מציאות החיים והרגשות האישיים לבין מעשה היצירה. הדגשים על לימוד היצירות והטכניקה הקלאסית החדשה של מלחיני "האסכולה הוינאית השנייה" - ארנולד שנברג, היהודי, ושני תלמידיו אלבאן ברג ואנטון ווברן - וכן על הקשרים עם הספרות ושאר האמנויות, מילאו במידה רבה את אותה תשוקה אישית "שוודית" לתרבות האוסטרו-גרמנית, ויצד גם את ההמשך הטבעי ללימודי המוסיקה של גוסטאב מהאלר, בהם עסקה רחל במוסיקולוגיה שלמדה בשוודיה. השלמת סיפוק אותה תשוקה לקלאסיות, שבגללה בחרה רחל בישראל, הושגה בלימוד הדיסציפלינות המסורתיות של תורת חיבור האקורדים ("הרמוניה"), תורת חיבור קוים מלודיים רב-קוליים ("קונטרפונקט") ותורת הצורות המוסיקליות, שהועברו אליה בעיקר מפיהם של יצחק סדאי ומרדכי סתר. סתר, שהעריך את ערגות רחל לקלאסיקה, הקדיש לה שיחות פרטיות נוספות לפני השעורים וביניהם.

השפעת הקלאסיקה, הכוללת אצל גלעין, ובצדק, גם את ה"דודקפונייה" של שנברג, מצוייה על כן במיזוג של טונאליות וא-טונאליות, בנישתה המודעת לצורה מוסיקלית ולטכניקה של רישום טכסטורות צליליות, וכן בהרכבים הקלאסיים ובכותרות של כמה מיצירותיה - קונצ'רטו לתזמורת קאמרית (1984), קונצ'רטו לשני פסנתרים ותזמורת סימפונית (1988), שלישייה לקלרנית, ויולה ופסנתר (1989), ואריאציות על 12 לכינור סולו (1991), ועוד. כותרת יצירתה לכלי קשת וכלי נשיפה "דיסקונסונאנס" (1991), וכן תוכנה המוסיקלי המתאר מאבק ומיזוג של דיסונאנסים וקונסונאנסים, מאפיינים למעשה היטב את סגנונה הממזג יסודות צורניים קלאסיים בהצללות בנות זמניה.

איכויות מוסיקליות אישיות בולטות במיוחד ואף שונות בסוגן זו מזו, מצאתי ביצירות הבאות: ב"התנפצות ים הקרח" לשני פסנתרים ואנסמבל בלי נקיש (1984), הקשורה לזכרונות ילדות - יצירה שנשלחה על ידי "קול-ישראל" לתחרות ה"רוסטרומ" (1990) בפאריס, זכתה, ובוצעה בעקבות זה בתחנות רדיו אירופיות - מתבלטת יכולת אישית מרשימה של "ציור" תופעת טבע בצלילים. ב"מתוך שיר השירים" (בשוודית) לסופראן ואנסמבל קאמרי - יצירה שהוזמנה ובוצעה בידי "אנסמבל מארוש" משוודיה, ושודרה בשוודיה ובישראל - בולטים כושר ועושר אבסטרסיבי וגישה רצינית שאינה מסתפקת בפאסטוראליות מדומה. קו זהו האישי החד ביותר, והקיים כנראה בשורש כל יצירות גלעין, מתבטא ברקע של "ממעמקי אור וחושך" (1990), שבוצעה בידי נגני הפילהרמונית של ברוקלין בניצוח איתי טלנר בשני קונצרטים ושזכתה להצלחה בולטת אצל כ-5500 המאזינים. מדובר כאן בחוויות המיוחדות והבלתי ניתנות לשיכחה של בת לניצולי שואה, שנתחדדו מחדש בעת התקרבות מלחמת המפרץ. נקודה יהודית זו של בת חו"ל, היא כמובן גורם מרכזי נוסף בבחירה מרצון של מדינת ישראל כמולדתה החדשה. לסיכום אופי יצירות גלעין, שצלילים ישראלים-מזרחיים אינם ממאפייניהן, אשתמש בהגדרתו של המלחין והמנצח לוקאס פוס. פוס, שהאזין בניו יורק ליצירה הנ"ל ואף עיין בפרטיטורות אחרות משל רחל, הגדיר במכתב את כלל המוסיקה שלה כ"חומר רב עוצמה". בישראל, היותה של רחל גלעין "מלחין ממין נקבה" אינו עושה אותה יוצאת דופן. לא פחות מ-22 מלחינות ו-100 מיצירותיהן מצויות בקטלוג הנשני המיוחד של "המכון למוסיקה ישראלית", וישנן עוד רבות אחרות. נזכיר בקצרה רק כמה מרשימה זו שמתחילה בורדינה שלונסקי (אחות המשורר), ושבהמשכה מצויות בנות הדור השני ירדנה אלופין ונעמי שמר, וכן בנות הדור השלישי שולמית דן, שמעמדה כמלחינה גבוה מאוד בארה"ב, בטי אוליברו, שיצירותיה מבוצעות בישראל ובחו"ל, ציפי פליישר, שיצירתה הגדולה "אורטוריה 1992" בוצעה בחיפה ממש בימים אלה, והגר קדימה, תלמידתו של אבל ארליך וחברה ללימודים של רחל גלעין. הגר קדימה, שיצירתה "צלילים" תייצג אותנו ב"ימי המוסיקה העולמית 1992" בוורשה (בין ה-15 ל-23 במאי) בצד ה"דיפרנציאס 2" של ראובן סרוסי, "מקדמת" אותנו ל-23 בפברואר, בו יערך במוזיאון ת"א קונצרט משותף מיצירות רחל גלעין והגר קדימה. הקונצרט, שישמש גם כפתיחה לארבעה הארבעים המוסיקליים העכשוויים הנוספים שיערכו במוזיאון במשך כחודש, כולל שש יצירות מבטיחות ושבעה מבצעים מסקרנים.

23.2.92
רחל כיקוק
וכיכא בלילה! שמי